

Міністерство освіти і науки України

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри зарубіжної
літератури та полоністики
доктор філологічних наук, професор
_____ ГАЛИНА Сабат
« » _____ 2024 р.

**ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ПОЛЬСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ХІХ СТ.**

Спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (польська, англійська))
Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – вчитель польської мови та зарубіжної
літератури, викладач закладу фахової передвищої, вищої освіти, викладач
англійської мови

Автор роботи – Сас Анастасія Вікторівна

підпис

Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент **Іваночко Ганна Остапівна**

підпис

Дрогобич, 2024

Захист магістерської роботи

Поезія Тараса Шевченка в польськомовних перекладах ХІХ ст.

Оцінка за стобальною шкалою:

Оцінка за національною чотирибальною шкалою:

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

Голова ДЕКУ _____

Дата _____ підпис _____ прізвище, ім'я _____

Секретар ДЕКу_____

підпис _____ прізвище, ім'я _____

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

_____ (підпис)

_____ (дата)

Завдання

на підготовку кваліфікаційної роботи

Тема «Поезія Тараса Шевченка в польськомовних перекладах XIX ст.»

1. Керівник к.ф.н., доц. Іваночко Г.О.

2. Теслюк Анастасія Вікторівна

Перелік питань, що підлягають висвітленню: опрацювати наукову та методичну літературу з досліджуваної теми; простежити рецептивну та інтерпретаційну стратегію перших популяризаторів поезій Т. Шевченка польською мовою, зосередити увагу на їхньому перекладацькому та критичному доробку (головно з акцентуванням на транслятологічних особливостях); визначити роль перекладів Л. Совінського, А. Гожалчинського, С. Грудзінського, С. Жеромського, Ф. Равіти-Гавронського, Е. Ожешко, І. Франка, С. Твердохліба, Б. Лепкого в контексті польськомовної рецепції Т. Шевченка; провести перекладознавчі студії над різночасовими перекладами поезій Т. Шевченка «Заповіт» та «Садок вишневий коло хати».

Список рекомендованої літератури:

1. Шевченко Тарас. Кобзар. Переклад: Петро Купрись. Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś, Wydawnictwo KUL. – Lwów – Lublin, 2012. – 833 s.
2. Urbanek Dorota. Dialektyka przekładu / Dorota Urbanek. – Warszawa, 2011. – 202 s.

Етапи підготовки роботи №	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Збір матеріалу, його опрацювання	До 12.03.2024	19.03.2024
2.	Написання плану роботи та формулювання основних її концепцій та ідей	До 12.06.2024	19.06.2024
3.	Написання практичного розділу роботи	До 05.16.2024	12.06.2024
4.	Завершення написання роботи	До 19.08. 2024	20.08.2024

1. Дата видачі завдання 15.10.2023

2. Термін подачі роботи керівнику до 20.09.2024.

3. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

_____ (підпис студента)

4. Керівник

_____ (підпис)

Анотація

Теслюк Анастасія. Поезія Тараса Шевченка в польськомовних перекладах ХІХ ст.

У магістерській роботі досліджується відображення спадщини Тараса Шевченка та його образу в польському літературознавстві від ХІХ століття до нашого часу. Проаналізовано низку літературознавчих, мовознавчих, перекладознавчих та мистецтвознавчих праць, на яких сформувалося сучасне польське шевченкознавство. У роботі простежено рецептивну та інтерпретаційну стратегію перших популяризаторів поезій Т. Шевченка польською мовою, зосереджено увагу на їхньому перекладацькому та критичному доробку. Проведено перекладознавчі студії над різночасовими перекладами поезій Т. Шевченка «Заповіт» та «Садок вишневий коло хати».

Ключові слова: поезія, переклад, рецептивна та інтерпретаційна стратегія

Adnotacja

Tesluk Anastazja. Poezja Tarasa Szewczenki w polskich przekładach XIX wieku

Praca magisterska poświęcona jest refleksji nad spuścizną Tarasa Szewczenki i jego obrazem w literaturze polskiej od XIX wieku do czasów współczesnych. Poddano analizie szereg studiów literackich, lingwistycznych, przekładowych i artystycznych, na których zrodziły się współczesne studia nad polską Szewczenką.

W pracy prześlędzono strategię receptywną i interpretacyjną pierwszych popularyzatorów poezji T. Szewczenko w języku polskim, skupiamy się na ich dziełach przekładowych i krytycznych. Badania przekładowe prowadzono na przekładach wierszy T. z różnych okresów. «Testament» Szewczenki i «Wiśniowy sad wokół domu».

Słowa kluczowe: poezja, przekład, strategia receptywna i interpretacyjna

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ДИСКУРС ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВЗАЄМОДІЙ.....	10
РОЗДІЛ II. ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОЛЬСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТА КРИТИЦІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.).....	15
2.1. Поетична творчість Тараса Шевченка в польськомовних перекладах: особливості інтерпретації.....	15
2.2. Фрагменти перекладознавчих студій над польськомовними версіями поезій «Заповіт» та «Садок вишневий коло хати».....	23
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	43

ВСТУП

Обрана тема «Тарас Шевченко і польська культура» є невичерпною і потребує подальшого та всебічного її вивчення й різноаспектного осмислення. Ідеться не лише про постаті, а про питання взаємозв'язків між двома великими слов'янськими народами в період формування й розвитку обох національних культур. За життя Т. Шевченка обидва народи перебували під соціальним і національним гнітом, та попри все продовжували розвиватися й зберігати свої традиції. У той час українська література, з певних об'єктивних суспільно-політичних умов, змушена була розвиватися значно інтенсивніше, щоб надолужити втрачене й утвердитися на попередніх і сучасних традиціях.

Тарас Шевченко з'явився в період активного історичного, духовного й культурного розвитку української нації. Шевченко об'єктивним ходом подій очолив українське національне відродження, синтезував минуле й сучасне, своєю творчістю виробив чітку національно-культурну стратегію, яка пережила віки. Але водночас він як явище немислимий поза різноманітними зв'язками зі слов'янськими літературами, а також поза європейським літературним контекстом.

Популярність Шевченка серед поляків головню пояснюється тим, що митець, звертаючись до молоді, яка мріяла про вільну людину й вітчизну, виголошував гасло – «За нашу і вашу свободу». Тарас Шевченко як універсальна особистість не лише увібраву себе бунтівні мотиви творчості Міцкевича, але й відповідав своїм «огненним словом» на ті болючі виклики, перед якими постали поневолені російським царатом нації.

Рецепція творчості Тараса Шевченка в польськомовному світі охоплює три основні аспекти. Перший – це обізнаність українського поета з польською літературою, її вплив на його творчість та ідейно-естетичну

еволюцію. Другий – це типологічні сходження й відповідності, аналогії, паралелі між творчістю Шевченка й художньою специфікою польського красного письменства, передовсім ідеться про феномен «української школи» в Польщі. Третій – шляхи Шевченка до польської аудиторії, осмислення його значення як непересічної особистості, рецепція, перекладання та інтерпретація Шевченкових творів.

Окремі аспекти засвоєння творчої спадщини Тараса Шевченка в польськомовному світі (рецепція, інтерпретація, перекладання, типологічні сходження, особисті контакти, творчі перегуки) проаналізовані такими дослідниками, як Г. Вервес («Тарас Шевченко і польська культура»[4]), Т. Пачовський («Перлина «Заповіт» Тараса Шевченка польською мовою»[26], «Перлина Шевченкової лірики «Садок вишневий коло хати» в польських перекладах»[27]), Г. Кочур («Шевченко в польських перекладах»[16]), Р. Радишевський («Сучасна рецепція творчості Шевченка у Польщі»[29]), М. Зимомря («Поезія Т. Шевченка в інтерпретації Пьотра Куприся польською мовою»[10]), В. Гнатюк («Шевченко і Гоцинський»[6]), М. Лесів («Тарас Шевченко в перекладах Петра Куприся»[17]), Є. Нахлік («Зигмунт Красінський і Юзеф-Богдан Зеленський у шевченковій рецепції»[21]), В. Соболю («Переклади поезії Шевченка в Польщі»[32]), О. Астаф'єв («Твори Тараса Шевченка у перекладі Чеслава Ястшембця-Козловського»[1]), Ж. Ляхова («Тарас Шевченко і Юзеф-Богдан Залеський: культурологічний контекст, перегуки»[21]), І. Мельник («Перша галицька книга про Шевченка»[20]), М. Павлюк («До історії полеміки навколо ранніх польських перекладів з Шевченка»[25]), О. Сербенська («Перше повне польське видання поетичних творів Т. Шевченка»[31]), Р. Харчук («Перше повне видання поезій Т. Шевченка польською мовою»[43]), М. Якубець («Поетична творчість Тараса Шевченка в польських перекладах 1918 – 1974 рр.»[45]), С. Козак («Шевченкознавчі та порівняльні студії: Статті. Розвідки»[15]) та багатьма іншими.

Щоб рельєфніше окреслити питання чужомовної шевченкіани (рецепція, переклади), звертаємося до знакових праць науковців, присвячених сприйняттю творчості Кобзаря у слов'янському та світовому культурному просторі (Г. Грабович, Ю. Жлуктенко, Р. Зорівчак, М. Коцюбинська, М. Рудницький, М. Наливайко, В. Житник, Я. Погребенник, О. Пахльовська, Я. Кравець).

Мета магістерської праці полягає в тому, щоб різноаспектно дослідити проблему рецепції та інтерпретації творчості Шевченка в польськомовних перекладах та критиці кінця XIX початку XX століття.

У роботі передбачено розв'язання таких **завдань**:

- 1) опрацювати наукову та методичну літературу з досліджуваної теми;
- 2) простежити рецептивну та інтерпретаційну стратегію перших популяризаторів поезій Т. Шевченка польською мовою, зосередити увагу на їхньому перекладацькому та критичному доробку (головно з акцентуванням на транслятологічних особливостях);
- 3) визначити роль перекладів Л. Совінського, А. Гожалчинського, С. Грудзінського, С. Жеромського, Ф. Равіти-Гавронського, Е. Ожешко, І. Франка, С. Твердохліба, Б. Лепкого в контексті польськомовної рецепції Т. Шевченка;
- 4) провести перекладознавчі студії над різночасовими перекладами поезій Т. Шевченка «Заповіт» та «Садок вишневий коло хати».

Наукова новизна полягає в тому, що це перше системне дослідження історико-культурологічного та перекладознавчо-інтерпретаційного характеру, присвячене рецепції творчості Тараса Шевченка в польськомовному просторі на зламі XIX – XX ст.

Об'єкт дослідження – поетична творчість Тараса Шевченка в рецептивно-інтерпретаційному вимірі.

Предмет дослідження – польськомовні переклади поезій Тараса Шевченка та критичні відгуки (кінець XIX – початок XX ст.).

Методологія дослідження визначається загальною парадигмою сучасної філологічної науки й культурно-естетичної ситуації. Переклад розглядаємо як герменевтичний акт, що поєднує глибоку, проникливу інтерпретацію і натхненну творчість. У роботі використано теоретичні досягнення світового перекладознавства, мікро- і макропоетик, а також понад півторастолітньої шевченкіани.

У процесі розв'язання завдань використовуються також наступні **методи** дослідження: метод теоретичного аналізу літератури, зіставний метод, метод системного аналізу, метод узагальнення результатів дослідження.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її положення і висновки можна використати при опрацюванні загальної теорії та історії перекладу. Магістерська робота є певним внеском у дослідження польськомовної шевченкіани. Матеріали дослідження можна використати у спецкурсі з історії української літертури, в курсах з теорії перекладу. Деякі моменти текстологічного опрацювання можуть послужити ілюстративним матеріалом при розробленні питань сучасної когнітивістики, лінгвостилістики й типології близькоспоріднених мов.

Структура роботи. Магістерська праця складається зі вступу, основної частини (два розділи) та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І. РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ДИСКУРС ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВЗАЄМОДІЙ

Польські літературознавці ще з 50-х років XIX століття докладали зусиль, щоб познайомити польських читачів із творчою спадщиною та життєвим шляхом Тараса Шевченка. Праця Гвідо Баттаглії «Тарас Шевченко. Його життя та твори» (Львів, 1865) стала першою монографією, яку автор присвятив творчості та життю генія українського народу. У кінці XIX – на початку XX ст., крім науково-популярних праць, почали з'являтися й літературно-критичні та наукові (праця О. Третьяка «Про вплив Міцкевича на поезію Шевченка» 1892 року, наукові розвідки видатного історика Фр. Равіти-Гавронського). У той же час активно перекладалися в Польщі відомі твори Тараса Шевченка. Видатними перекладачами в XIX столітті були Л. Совінський, А. Гожалчинський, В. Сирокомля та багато інших. Серед українських перекладачів початку XX століття можна назвати Сидора Твердохліба, Павла Зайцева та Богдана Лепкого. Пізніше (у повоєнний період) у розвиток польського шевченкознавства вагомий внесок вносять праці видатних науковців: Мар'яна Якубця, Стефана Козака, Володимира Починайла та Володимира Мокрого. У період від Другої світової війни (1939) і до початку XXI ст. вивченню творчості Шевченка присвячено чимало праць польських дослідників. У цей час польське шевченкознавство піднімається на значно вищий щабель у своєму розвитку, ніж у попередній період. З 50-х років XX століття творчий спадок Шевченка вивчали та популяризували низка провідних польських літературознавців. У зазначений період відбувається утвердження наукового шевченкознавства. До цього процесу активно долучилися: Мар'ян Якубець, Стефан Козак, Володимир Починайло та Володимир Мокрий. За їхніми шевченкознавчими працями вивчали історію

формування наукових шкіл у літературознавстві: від методології й біографізму— і до герменевтики, текстології, компаративістики тощо. Дослідники прагнули познайомити польського читача з непересічною постаттю Кобзаря, з його важкою долею й унікальним талантом поета й художника. Дослідники детально описували життєвий шлях митця, звертали при цьому увагу на роки заслання й товариські стосунки з польськими невільниками.

Вивчення творчості Тараса Шевченка польські дослідники продовжували в XX столітті. З'являється низка науково-популярних і наукових праць. Польське повоєнне шевченкознавство репрезентують такі науковці: Мар'ян Якубець, Стефан Козак та Володимир Мокрий.

Польський літературознавець Мар'ян Якубець (1910–1998) був відомим популяризатором творчого спадку Тараса Шевченка. Науковець народився у 1910 році на Тернопільщині, навчався в Бережанській гімназії, а пізніше в університетах Львова, Праги та Белграду. Звання доктора філологічних наук одержав у 1937 році, а в 1951 році захистив габілітаційну роботу. Викладав українську літературу у 50-х роках у Варшавському університеті, потім займав професорську посаду у Вроцлавському університеті, був заступником директора в Інституті слов'янознавства Польської академії наук, закордонним членом НАН України. Певний час М. Якубець редагував відомий журнал «*Slavia orientalis*». Об'єктом його наукових розвідок були українська, російська й південнослов'янські літератури й фольклор. Входив до колективу укладачів відомої на той час хрестоматії «Українська література», де було зібрано інформацію про українських корифеїв та визначні явища в історії розвитку літератури від давніх часів до сучасності. Він також є автором праці «Історія української літератури», підготовленої для видання «Історія європейських літератур» (1978). М. Якубець знайомий у літературних колах і як редактор-упорядник вагомий наукової роботи «З історії польсько-українських літературних взаємин», 1974, (разом із С. Козаком), і як автор передмови до виданої польською мовою книги Г. Вєрвеса «Там,

gdzieIkwysrebnefalepłyną...», 1972, («Там, де Ікви срібні хвилі плинуть...» (про історію польсько-українських літературних зв'язків 19 - 20 ст.). Йому належать статті та передмови: «Слово о полку Ігоревім» (1950), «М. Коцюбинський» (1954), «Джерела і шляхи розвитку української культури» (1955), «Іван Франко» (1958), «Іван Котляревський і польська література» (1970), «Леся Українка і польська романтична література» (1971), «Про новий синтез історії слов'янських літератур» (1976), «Ключові проблеми історії українського-польських літературних відносин» (1982). У Польщі за участі М. Якубця були видані збірки поезій Ліни Костенко, Івана Драча, Дмитра Павличка, Романа Лубківського. Науковець досить часто виступав з ґрунтовними доповідями на численних симпозіумах, на яких розглядалися вагомі для української літератури питання. Постійно брав участь у конференціях, присвячених ювілеям Т. Шевченка (1961, 1964), і завжди виголошував промови українською мовою. У цей же період М. Якубець надрукував у періодичних виданнях багато статей, присвячених творчості Кобзаря. За ініціативою дослідника у 1955 році була видана польською мовою книга «Вибрані твори» Тараса Шевченка з його післямовою. Він також був автором багатьох наукових праць: «Поезія Тараса Шевченка» (1961), «Тарас Шевченко в сторіччя смерті» (1961), «Про Шевченкову поезію» (1964), «Шевченко среди поляков» (1964). Захоплювався творчістю Кобзаря, порівнюючи його з такими визнаними майстрами, як Адам Міцкевич, Роберт Бернс, Готфريد Август Бюргер. За його твердженням, поет зміг відчутий відтворити важку долю українського народу.

З початком ХХІ століття багато інших польських учених також зверталися до творчого спадку Тараса Шевченка: А. Ковальчикова, Д. Урбанська, Е. Коко, К. Якубовська-Кравчик та Е. Пшеходський, які своїми працями зробили вагомий внесок у вивчення поетичної творчості українського письменника.

«Кобзар» польською мовою було видано у Любліні у 2008 р., переклад зробив Петро Купрись. Видання це було унікальним, бо перекладач зміг у хронологічній послідовності перекласти 260 поезій Тараса Шевченка. Виснажлива праця перекладача продовжувалася протягом 17 років, і книга вийшла у світ 2008 року у Любліні лише після його смерті. Переклади Петра Куприся надрукували 2012 року разом з українськими оригінальними творами в польсько-українському «Кобзарі». До складу редакційного комітету входили: Еугеніуш Красовський (головний редактор), Юзеф Колодзей, Ян Глінський, Михайло Лесів, Володимир Снітинський, Степан Ковалишин, Микола Рощенко, Альберт Новацький, Беата Пиц. На презентації видання «Кобзаря» виступив Роман Лубківський і сказав: «Відносини між сусідніми народами й культурами часто «розшифровуються» визначними особистостями. Так, для з'ясування непростих українсько-польських взаємин найбільше зробили (і роблять) Тарас Шевченко і Юліуш Словацький. Генії двох народів, майже ровесники, політичні вигнанці, чий життєвий шлях пересікалися в Кременці й Вільні, а творчі – у «Гайдамаках» і «Срібному сні Саломей», зуміли значною мірою нейтралізувати конфліктогенні, болючі теми...» [8].

Роксана Харчук також зазначала, що «для перекладів Петра Куприся характерний високий ступінь адекватності значень перекладу першотвору, точна передача ритміки й римування оригіналу» [41, 476].

Книга «Кобзар», яку переклав Петро Купрись, безумовно, стала помітним явищем серед польських видань творів Шевченка, оскільки усі попередні видання здійснювалися колективами перекладачів, кожен обирав собі поезії відповідно до власної творчої натури.

З нагоди 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка і на замовлення Держкомітету теле- і радіомовлення України видавництво «Світ» у Львові випустило нове видання «Кобзаря» польською мовою. Воно включало переклади Шевченкових творів Л. Совінського, А. Гожалчинського і П. Куприся. Видання містило також статтю Романа Лубківського.

Польські літературознавці, мовознавці й перекладачі продовжують й далі вивчати спадщину Тараса Шевченка, про що переконливо свідчить одне з останніх видань «Вибраних поезій» Тараса Шевченка (Люблін, 2013), передмову до якого написав Альберт Новацький разом із Дагмарою Новацькою («Лірика Тараса Шевченка і його вклад у розвиток української літературної мови»). Польські та українські шевченкознавчі надбання сприяли створенню ґрунтовного життєпису Кобзаря, виокремленню найважливіших аспектів дослідження його творчості.

РОЗДІЛ II. ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОЛЬСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТА КРИТИЦІ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

2.1. Поетична творчість Тараса Шевченка в польськомовних перекладах: особливості інтерпретації

Уже на початку 60-х років XIX ст. польські поети глибоко зацікавились творчістю Т. Шевченка. Окрім перекладів поезій віршів «Чого ти ходиш на могилу?», «Нащо мені женитися?», «Ой на горі роман цвіте» та поеми «Гайдамаки», опублікованих Л. Совінським у Вільнюсі, вийшли дві окремі збірки творів польською мовою А. Гожалчинського і В. Сирокомлі. В обох збірках міститься понад сорок творів Шевченка, його поем і ліричних поезій. Протягом 1866–1868 рр. популяризують Шевченка польською П. Свенціцький на сторінках львівської преси і Ф. Станкевич у рукописній формі. Наступний етап у поширенні поезії Шевченка знову розпочав Л. Совінський 1870 роком.

Перекладацька стратегія Л. Совінського : здобутки, втрати

Леонард Совінський (1831–1887) посів вагоме місце в польській літературі. За словами І. Франка, це «гарячий демократ – ні, люд овець, сказати б по теперішньому – він не вагався в своїх віршах не раз висловлювати думки, що вибігали далеко поза обсяг того, що було прийняте і приличне в салонах не тільки шляхти»[36, 207].

Л. Совінський, як і Гоцинський, цікавився життям українського народу, зображуючи його картини у своїх творах. Не раз привертала увагу

Совінського Україна і все, що з нею пов'язане. Він блтскуче переклав «Думи про Марусю Богуславку».

Л. Совінський цікавився історією української літератури, спочатку на сторінках газети, а потім окремим відбитком видав «Студії над українською сучасною літературою» (1860), а в наступному році – книжку «Тарас Шевченко».

Совінський підходив до перекладу Шевченка з усією відповідальністю, відчував ті труднощі, що їх зумовлювала передусім форма Шевченкової поезії.

До деталей відтворював і сваволю шляхти («Свято в Чигирині»), і всенародну ненависть до гнобителів, і високі патріотичні почуття, і скарги поета на тогочасну безрадісну долю краю! Чуття реальності не зрадило перекладача і при відтворенні справді пекельного «Червоного бенкету», і в «Гупалівщині», і при змалюванні сп'янілих від кривавої помсти, але і глибоко трагічних ватажків повстання («Гонта в Умані»).

Іноді Л. Совінський виявляє своє ставлення до зображуваних подій. Так, якщо Понятовського Шевченко сприймає як «жвавого» короля, щоправда нав'язаного ззовні, то в перекладача зневажливе ставлення до Понятовського. Л. Совінський в примітці пояснює, що Шевченко ототожнював конфедератів з різними розбійницькими ватагами, які діяли від імені шляхти: «Традиція народу могла сплутати справжні події з найбрехливішою облудою; поетові... подібна помилка не може бути пробаченою» [4, 30].

Як і слід було сподіватися, вихів у світ «Гайдамаків» в інтерпретації Л. Совінського викликав з боку реакціонерів зливу обурення і протестів. Епігон романтизму поет Ф. Фаленський опублікував (під криптонімом «F») у журналі «BibliotekaWarszawska» статтю, в якій обурювався зухвальством перекладача. У Совінського він запитував, «хто дав йому стати перекладачем такої канібальської розмови духа, ім'я якої – «Гайдамаки»? «Бліднуть і тремтять наші уста, – писав рецензент, – коли ми примушуємо їх докладно перераховувати ті принади життя, до яких закликав Шевченко живих; ніж

головешка, річки горілки в суміші з ріками крові». Через деякий час той же Фаленський обурювався перекладами В. Сирокомлі, дійшовши аж до лайки. Водночас він змушений був визнати геній поета і схвалити переклад «Наймички»: За її переклад ми повинні Л. Совінському, – писав «F», – скласти подяку... пробачити йому переклад «Гайдамаків»[4].

Виступи преси з приводу «Гайдамаків» впливали, звичайно, на перекладачів. Тому, наприклад, київський студент А. Гожалчинський відкривав видання своїх перекладацьких спроб полемікою з опонентами Л. Совінського, відстоюючи право на відтворення польською мовою «Кобзаря». Він писав: «Беручись за перо з метою перекладу інших віршів Шевченка, відчуваємо себе зобов'язаними висловити і свою думку у тій справі, а також вказати на причини, які нас до того спонукали».

Ще за життя Шевченка з його «Кобзаря» переклав Совінський, як уже зазначалось, кілька ліричних віршів польською мовою. Незабаром прийшла черга на поему «Гайдамаки». Це було в 1860 і 1861 рр. Не менш плідна перекладацька діяльність Совінського і в наступних десятиліттях. Беручи до уваги тему статті, спиняємось далі тільки перекладах цього періоду, опублікованих у Львові та Варшаві.

У львівському видавництві «Mguwka», що відіграло важливу роль у популяризації Шевченка, вийшла 1870 р. окремою книжечкою поема «Наймичка» в польському перекладі Л. Совінського. Протягом першої половини 80-х років Совінський переклав ще такі поезії Шевченка: «Зоре моя вечірняя» («Achtyzorzomoja śliczna», газета «KurjerWarszawski», 1881, nr 1); «Нащо мені чорні брови» («Nacomitekrucebrewki», газета «KurjerWarszawski», 1882, nr 181); «Подражання Едуарду Сові» – «Посаджу коло хатини...» («Natematludowy»–«Ejposadzę japrzychatce...», «KurjerWarszawski», 1883, nr218); «Зацвіла в долині» («Zakwitławdolinie», газета «TygodnikPowszechny», Warszawa, 1885, nr27); «Тече вода з-під явора» («Płyniewodaspodjawora», «KurjerWarszawski», 1885,nr139).

Л. Совінський добре володів польською і українською мовами.

**Шевченків поетичний доробок в інтерпретаціях С.Грудзінського,
С. Жеромського, А. Блаховського, В. Фельдмана,
Ф. Равіти-Гавронського**

Помітне місце серед перекладачів Шевченка 70-х років посідає Станіслав Грудзінський (1851 – 1884), який протягом тривалого часу жив на Україні, де написав збірку оповідань з життя селян «*Powieściukraińskie*» (Варшава, 1879). Переклав він вірш «Думи мої, думи мої», баладу «Тополя» та початок вірша «Нащо мені чорні брови». Переклади перших двох творів містилися у збірці Грудзінського «*Poezje*», виданій у Кракові 1873 р. (стор. 53 – 63 і 97 – 104), вірш «Нащо мені чорні брови» вдалося знайти в оповіданні «*Zaklęte jezioro*» («*Powieściukraińskie*», 1879, стор. 170). Грудзінський перший познайомив польського читача повністю з поезією Шевченка «Думи мої, думи мої». Совінський і Сирокомля переклали раніше тільки фрагменти цього вірша.

Грудзінський у деяких рядках додав свої художні прийоми. Однак зміст вірша не змінився. Форма відповідає оригіналові, є вдалою. С. Грудзінський домігся успіхів, перекладаючи баладу Шевченка «Тополя». Порівняймо уривок.

У Шевченка :

По діброві вітер вис,

Гуляє по полю,

Край дороги гне тополю

До самого долу.

Переклади Ст. Грудзінського близькі до оригіналу, вони виконані і на належному художньому рівні.

Цінним є переклад вірша Шевченка «Думи мої, думи мої», виконаний відомим польським письменником Ст. Жеромським. Текст цього перекладу можна вважати його маловідомим.

Схвалення заслуговує також форма перекладу, яка відповідає ритмічному розмірові та системі римування оригіналу. Однак трапляється в перекладі й таке, що віддаляє його від оригінального тексту, наприклад зворот: «Сумними рядами» передав Жеромський нерівноцінним висловом : «Równymirzędami». Епітет «równymi» не відповідає «сумними», навіть до деякої міри протилежний йому своїм значенням. Дещо спрощено і дві наступні строфи.

Вільгельм Фельдман (1868 – 1919) увійшов в історію польської літератури не тільки як письменник, а й критик. Фельдман намагався відтворити текст.

Над перекладами з Шевченка працював В. Фельдман юнаком, і цим можна виправдати окремі їх недоробки. Якщо тексти перекладів Фельдмана зберігаються в рукописній формі бажано було б їх опублікувати. На цьому наполягає Т. Пачовський.

Шевченка популяризував у 80-х роках XIX ст. й Антін Блаховський. У п'яти номерах газети «KurjerLwowski» за травень 1887 р. (nr 142 – 146) опублікував він розвідку «TarasSzewczenkojakopoeta, obywatelinauczycielluduruskiego», в якій подав вірші українського поета у власному перекладі. Польський літературознавець переклав поезії «За байраком байрак» («Zaparowemparów»), «Мені однаково» («Obojętniemi...») і «Сестрі» («Mijającubogiesioła»), а також уривки з творів «Гайдамаки», «І золотої, й дорогої», «Ми восени таки похожі» та «Неофіти».

Справедливо твердив А. Блаховський, що вірші Шевченка найбільше враження викликають лише тоді, коли читаємо їх в оригіналі. У статті довелося йому для читача цитувати їх у польському перекладі.

Шевченка переклав Блаховський з різним успіхом. Старався докладно відтворити український текст. У цьому, наприклад, переконує нас вірш «Сестрі»:

*Patrzę, w ciemnym sadeczku,
Tam, pod wiszeńką –
w chłodeczku,*

Moja jedyna siostrzyczka,

O czystych wdziękach, jak święta

Zda mi się, w raju króluje,

Iż z Dniepru szerokiego

Mnie sierota wypatruje!

Уривки із Шевченка, що слугують ілюстративним матеріалом з його біографії («І золотої, й дорогої», «Гайдамаки») та творчості («Ми восени таки похожі», «Неофіти»), переклав Блаховський досить адекватно.

Вміло відтворив Гавронський, який досконало володів мовою, текст оригіналу. Такий же характер мають і інші перекладені ним фрагменти Шевченка.

Вибрані поезії Шевченка в польськомовній транскрипції зламу XIX – XX ст.

Поезія Т.Шевченка знайшла відгук і в творчості видатної польської письменниці Елізи Ожешко.

Е. Ожешко, як видно із зіставлень текстів, стежить за оригіналом і намагається передати якнайточніше задум автора. Переклад Ожешко залишається єдиною спробою перекладу поеми Т.Шевченка «Сліпий» польською мовою.

Талановитр перекладала Шевченка і М. Грушецька. На жаль, переклади Грушецької, опубліковані в додатку до «Kurjer’a Lwowskiego», не привернули уваги дослідників.

Вірш «Думи мої, думи мої, ви мої єдині», що його обрала Грушецька першим для перекладу, типово шевченківський. Поет роздумує просто, емоційно і образно, в нього немає зайвого слова. Все, як в народній пісні.

Зразково переклала Грушецька також вірші «Було роблю що, чи гуляю» та «Заросли шляхи тернами», які по сьогоднішній день є єдиними перекладами цих віршів на польську мову.

Згодом з'явилися ще три переклади з Шевченка на польську мову : «Іван Підкова», «І небо невмите, і заспані хвилі» та «Кавказ». Перший з них З. Людоміра, другий належить І. Франкові, «Кавказ» переклав Т. Шумський. Передруковувались у цей час і переклади Л. Совінського, А. Блаховського та М. Грушецької.

Уже в другій половині XIX ст. популяризували Шевченка серед поляків також і українські літератори. Відомо, наприклад, що Іван Франко у великій статті «Тарас Шевченко», яка була надрукована 1893 р. у шести номерах газети «KurjerLwowski» (nr 62 – 68), детально охарактеризував життя і творчість українського поета. При аналізі творчості українського поета зачитував його вірш «І небо невмите, і заспані хвилі» та початок поезії «І знову мені не привезла» у власному перекладі на польську мову.

В окремих рядках дальшої частини перекладу Франко дещо переосмислив, але ідейного змісту не порушив. Правда, не всі зміни сприймаються в однаковій мірі, наприклад, персоніфікацію Шевченка, що трава «не хоче правдоньки сказати» перекладено поетично («*Jakżejszelestuprawdysię doczytać?*»), однак щодо заміни Франком «трави» на «кропиву» можна сперечатися.

*U nas... czego to my nie umiemy?
Gwiazdy liczym, hreczkę siejemy,
Francuzów łajem; na sprzedaż mamy
Ludzi, lub w karty ich przegrywamy.*

.....

*Wy kochacie na swym bracie
Skórę, lecz nie duszę;
Wy po prawie obdzieracie:*

*Córce na futerko,
 Bachorowi na przywianek,
 Swej żonie na meszty,
 Sobie na to, o czym nie wie
 Żona ani dzieci!*

.....

*My już światli, chcemy wkońcu
 Was wždy ślepe dzieci
 Toż wykopać w prawdy słońcu,
 Pokazać jak świeci,
 Nic nie skryjem, tylko dajcie
 Ująć się nam w ręce.*

У перекладі використано ряд українізмів. Трапляються окремі недоробки, інколи знаходимо зайві слова. Однак у перекладі перевага за позитивними якостями (адекватність та поетичність), його значення не применшили інші польські переклади «Кавказу» (П. Свенціцький, Б. Жиранік, Р. Гамчикевич і С. Струмф-Войткевич).

Найвагоміша частка перекладів у всіх виданнях вибраних поезій Тараса Шевченка впродовж ХХ ст. (1936, 1955 і 1974 рр.) належить Чеславу Ястшембцю-Козловському (1894–1956). За кількістю перекладів і за майстерним відтворенням особливостей оригіналу він посідає чільне місце серед перекладачів творів Шевченка. У збірці Т. Шевченка «Поезії» (Варшава, 1936) та «Вибрані твори» (Варшава, 1955) йому належить 38 перекладів, у «Вибраних поезіях» (Вроцлав, 1974) – 33, серед яких «Перебендя», «Розрита могила», «Чернець», «Чигрине, Чигрине...», «І мертвим, і живим...», «Сон» («На панщині пшеницю жала...»), «Єретик», «Три літа», «Іржавець», «Полякам» тощо. На думку Олександра Астаф'єва, «перекладач зумів передати всю складність поезики Тараса Шевченка, її зв'язок з усною народною піснею, емоційне звучання і ритмічну виразність,

семантику римування та еволюцію рим, принципи графічної будови.»[1, 13 – 22].

Поєму «І мертвим, і живим...» 1974 року переклав Ястшембець-Козловський, хоча існували ще два інші переклади – Юзефа Лободовського (1936) і Зигмунта Брауде (1955). Були спроби критиків протиставити раніші переклади більш сучасному як найкращому, який став буцімто можливим, коли у Польщі запанував народно-демократичний лад.

До популяризації творчості Тараса Шевченка в польському суспільстві долучалися й українці. До прикладу, кілька творів («Заповіт», «Кавказ», «Молитва» та ін.) переклав у 20-х роках ХХ століття Роман Гамчикевич. До 120-річчя від дня народження Тараса Шевченка світ побачив черговий переклад, автором якого був Ф. Блотницький. Попри незначні неточності у відтворенні оригінального змісту, він досить вдалий. 1934 року К. Яворський досить добре передав польською мовою «Заповіт», зберігши й оригінальну ритміку, і зміст.

Друге місце за кількістю перекладів у виданні 1974 року посідає Богдан Лепкий (1872–1941). Він переклав такі твори, як «Катерина», «Думка» («Нащо мені карі очі...»), «Тополя», «Маркевичу М.», «Сон» («У всякого своя доля...»), «Минають дні, минають ночі...», «Мені однаково, чи буду...», «В неволі тяжко, хоча й волі...», «Хустина», «Заросли шляхи тернами...», «І широку долину...», «Минули літа молодії...», «Якби з ким сісти...» і вступ до «Наймички».

2.2. Фрагменти перекладознавчих студій над польськомовними інтерпретаціями поезій «Заповіт» та «Садоквишневий коло хати»

Вірш Тараса Шевченка «Заповіт» належить до найвизначніших його творів. «Заповіт» написано 25 грудня 1845 р. у Переяславі. Поет думав про народ і його вільне життя. Шевченків «Заповіт» поєднує особисті почуття із закликами до боротьби за незалежність. Цей вірш став одним із найбільш

популярних. Автордоступно, зі збереженням національного колориту висловив волевиявлення, щоб його схоронили серед степів, на високій кручі, звідки було б видно Дніпро, як «реве ревучий». Водночас поет звернувся із закликом побудови нової вільної сім'ї, де його згадають лагідним словом. «Заповіт» близький до «Сну», «Кавказу» та «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм..». У 50-х роках минулого століття з'явився друком у поетичних збірках. «Заповіт» Т. Шевченка став національним гімном. Вдало підібрана музика М. Лисенком та Г. Гладким.

«Заповіт» вийшов за межі України. Він перекладений 80-ма мовами (Г. Нудьга у збірці «Заповіт» мовами світу», Київ, 1961). Ці переклади охарактеризовано в окремих статтях.

Нашим завданням є з'ясувати основні риси польських перекладів,

Обов'язок перекладача полягає насамперед у тому, щоб визначити домінанту й усього твору загалом, і окремих його частин та відтворити її засобами своєї мови, донести її якнайточніше до читача.

«Заповіт» Тараса Шевченка – вірш невеличкий за розміром. Налічує усього 24 рядки. Вірш поділяється на три частини, кожна чмає свою тему, тональність, структуру. Усі частини утворюють єдине художнє ціле.

Дуже велику увагу має інтонація твору. Виявляється це в ритміці, в порядку слів у реченні, а також у мелодії вірша.

Перша строфа – велике складнопідрядне речення, в якому на 27 слів припадає 16 самостійних і 11 службових. Тут присутні кілька безпідметових речень і велика кількістю дієслів. Співучий епічний тон підкріплюється трьома атрибутивними сполученнями: *степу широкого, Вкраїні милій, лани широкополі*[55, 412].

Уперше переклав «Заповіт» Т. Шевченка Анджей Гожалчинський, автор збірки перекладів Шевченка, опублікованої 1862р. у Києві. Гожалчинський перекладав поезії Т. Шевченка одні краще, інші менш вдало. Польський перекладач намагався передати зміст. Все ж іноді йому бракувало художності. Автор описав похорон Шевченка в передмові. Гожалчинський

спростив окремі деталі. Образ «Dniepr tęskno szumi» не відповідає Шевченковому бурхливому Дніпрові. Уривки «Заповіту», перекладені Гожалчинським, можна назвати переспівом.

Повністю «Заповіт» уперше переклав Паулин Свенціцький у 1868 році. Переклад П. Свенціцького достатньо влучний, адже збережено і зміст твору, і ритміку, і структуру. Він декілька разів відходить від оригіналу, але робить це для того, щоб зберегти ритмічну будову вірша та його перехресне римування.

П. Свенціцький добре володів українською мовою, тому точно передав оригінал. В окремих місцях у Свенціцького трапляються незначні додатки, вжиті ним для зображення ритмічної будови оригіналу. Заслуговує на увагу епітет «wraża», який вдало наближає переклад до оригінального звучання. Поза сумнівом, переклад П. Свенціцького є вдалим.

У той сам час здійснено переклад Францішка Станкевича. Про нього згадує Василь Лукич (псевд. Володимира Левицького) у статті про польські переклади поетичних творів Шевченка. Автор цієї публікації влучно зазначає, що «окрім друкованих, чимало Шевченкових перекладів ходить також у рукописах із рук до рук. Ось і мені недавно попався в руки невеличкий зшиток поезій Францішка Станкевича, де я надібав ось які переклади шести поезій нашого поета, злагоджені ним в ще в 1868р.: «Заповіт» («Gdy ja umrę, pochowajcie...»), «Заспів» («Dumy moje, oj licha mi z wami»), «Нащо мені чорні брови» («Na cóż mi ta brew czerniawa»), «Ой люлі, люлі» («Oj luli, luli mojej dziecinie»), «Росли, у купочці зросли» («Rośli my razem, rośli wyrośli»), «Тополя» («Po dąbrowie wiatery wieje, szaleje przez pola»). Переклади ціне надто досконалі, свободні, не до кінця передають думку оригіналу. Ця критика послужила причиною того, що вони залишилися в рукописному вигляді. Доцільно було б ці переклади все ж опублікувати. Припускаємо, що вони є у бібліотечному архіві родини Ф. Станкевича. Не можемо стверджувати, що критика В. Лукича була

об'єктивною. Польські переклади «Заповіту» друкувалися часто у ювілейні роки Т. Шевченка.

До прикладу, відомий польський поет початку XX ст. Густав Данилевський кілька разів перекладав «Заповіт» Шевченка. Останній опублікований з нагоди сторіччя від дня народження поета в краківському журналі «Krytyka». Г. Данилевський на достатньому рівні відтворив початкові й останні рядки оригіналу, однак тут присутні і відхилення. Окремі рядки:

*Gdy zaś buchnie z Ukrainy
I popłynie z morza siny
Szlak – potok krwi wroga,
Rzucę wszystko, wzgórza, pola.
I poniosę modlitw łkanie
Do samego Boga,
Bo uwlerzę, jak się stanie
Taka jego wola.*

Данилевський точно передав картину боротьби, але поверхнево передав роздуми Шевченка у дальшій розповіді. Зміст останніх рядочків не цілком відповідає фразі «Заповіту», вираженій у зв'язку з боротьбою: «...А до того я не знаю бога» і висловлює протилежну думку. У цьому недосконалість перекладу Г. Данилевського, хоч загалом його робота заслуговує схвалення.

Вдалим є переклад «Заповіту» Софії Войнаровської (журн. «Światło», 1920 р., nr 4, s. 5)

*A jak umrę, pochowajcie
Wymniedomogily
Pośród stepuszerokiego
W Ukrainiemi lej.*

Процінність перекладу С. Войнаровської свідчить те, що його передруковано багатьма польськими виданнями.

Першим популяризатором «Заповіту» польською мовою виступив український перекладач Роман Гамчикевич, який у 1925–1927 роках опублікував у газеті «Nowy Głos Przemyski» декілька поезій Т. Шевченка в польському перекладі («Кавказ», «Заповіт», «Молитва» («Царям всесвітнім лихварям») і «Петрусь»). Його праця не виділялася особливою перекладацькою майстерністю. У перекладеному ним «Заповіті» помітні спрощення окремих образів Шевченка. Для прикладу наведемо другу строфу:

*Bym mógł stamtąd patrzeć okiem
W nieskończoną dal.
Widzieć Dniepr mógł i mógł słyszeć
Szum spienionych fal.*

У цитованих рядках немає розгорнутої картини України з її широкою долиною, змальованою Шевченком. Ідейний зміст перекладач, у більшості, передав, хоча трапляються й відхилення. Мав рацію Іван Франко, коли писав, що за переклад повинні виконувати «не холодні ковалі, але справжні поети-золотарі» з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» [18, 508].

Р. Гамчикевич до «золотарів», на жаль, не належав. Сучаснику Гамчикевича польському поету Юзефу Чеховичу, перекладачу української поезії вдалося сягнути рівня «золотаря». Ю. Чехович на початку 30-х переклав дві початкові та дві кінцеві строфи Шевченкового «Заповіту». У цьому перекладі майстерно відтворено ідейні та художні якості оригінального тексту. Зазначимо, що новий переклад «Заповіту» увійшов до збірки поезій Ф. Чех-Гнатюкової «Т. Szewczenko, Utwory wybrane» (Харків, 1931р.).

Францішек Блотницький у 120-ті роковини від дня народження Т. Шевченка привітав його своїм перекладом «Заповіту». Початок цього перекладу такий:

Jak umrę, to pochowajcie

*Mnie, gdzie są mogiły,
Pośród stepu szerokiego
Ukrainy młej.*

Як бачимо, Блотницький не точно переклав початок оригіналу, забуваючи зазначити, що під могилою розумів Шевченко не звичайну могилу, а курган. Попри все переклад Ф. Блотницького був творчою пошаною Шевченкових роковин. Популяризатор української літератури, К.Яворський у 1934 р. здійснив переклад «Заповіту», добре донісши до польського читача Шевченкове революційне слово.

*A jak umrę, pochowajcie
.....
W rodzinie wolnej, wielkiej,
W tej rodzinie nowej
O mnie też nie zapomnijcie
Wspomnieć ciepłym słowem.*

К. Яворський вжив епітет «ciepłym» замість «тихим» у Шевченка. Цей аспект художньої компенсації у перекладі. Ритміка вірша збережена. Успіх праці Яворський завдячує збереженню вимог художнього перекладу, що вимагають вірну передачу змісту та засобів поетики твору. Довершений переклад «Заповіту» здійснили в 1936 р. Ярослав Івашкевич і Богдан Лепкий.

Переклад Івашкевича варто особливо виокремити, адже тут збережена і ритміка, і правильно перекладені образи, при цьому письменникові вдалося відтворити неперевершену тональність оригіналу:

*Kiedy umrę, na wysokiej
Schowajcie mogile
Mnie, wśród stepu szerokiego,
W Ukrainie młej.
Żeby łany płaskoskrzydłe*

*I Dniepr, i urwiska
Widać było, słyszać było,
Jak się rączy ciska.*

Похвальний переклад. Без перебільшення. Я. Івашкевич відчув значення слова «могила» як курган. Епітети «Заповіту» збережені, особливо прикрашають: «Łany płaskoskrzydłe» і «Jak się rączy ciska». Творчо підійшов Я. Івашкевич до перекладу поезії Шевченка.

У газеті «Czerwony Sztandar» від 7 березня 1941 р. містився переклад «Заповіту» Леона Пастернака. Згодом Л. Пастернак склав другий варіант, кращий варіант «Заповіту». Він був надрукований у збірці 1955 р. «Т. Szewczenko, Utwory wybrane». У першому варіанті:

*Aby łany rozłożyste,
Dniepr i brzegi strome,
Było widać, aby słyszać
Było rwące gromy.
Gdy poniesie z Ukrainy
Sinych mórz lazury
Wrażą krew to – wtedy wstanę
I łany, i góry –
Wszystko rzucę i ulecę.*

У другому варіанті:

*Aby łany rozłożyste
I brzeg Dniepru stromy
Można było widzieć, słyszeć
Jego grzmiące gromy.
Gdy uniesie z Ukrainy
Do siniego morza
Wrażą krew – dopiero wtedy*

I łany, i wzgórza...

Wszystko rzucę i ulecę.

Поза сумнівом, щодругий варіант більш цінний, аніж перший. У другому варіанті Пастернак точно й художньо підійшов до оригіналу. Саме цей варіант використано як кращий взірець перекладу Шевченкової поезії в підручниках із польської літератури, за якими працюють учні польських шкіл в Україні.

Авторами трьох перекладів до 90-х роковин смерті Кобзаря були Д. Трилевич, Т. Хрущелевський, Я. Копровський. Ці перекладачі докладно донесли до читачів зміст твору українського поета. Для порівняння наведемо тут іще деякі варіанти перекладу цих перших рядків Шевченкового «Заповіту». Цікаво зіставити перші переклади «Заповіту» з пізнішими варіантами Шевченкового тексту.

Pochowajcie i wstawajcie

Kajdany rozrywać

I zdradziecką krwią zbojecką

Wolną ziemię zmywać.

Перекладачі старалися якнайточніше донести до польського читача заповітне слово. Реалізм— основна риса перекладів Я. Копровського, Т. Хрущелевського і Д. Трилевича.

Тадеуш Бохенський у 1961 р. (у сторіччя смерті Т. Шевченка) переклав польською мовою такі твори: «Заповіт», «Садок вишневий коло хати», «Минають дні, минають ночі», «Молитву» і «Мені тринадцятий минало». Однак переклади Т. Бохенського, крім «Заповіту», залишилися в рукописі. Хоч Бохенський вірно переклав Шевченків твір, проте у нього відсутні Шевченкова простота і точність. Дещо він поширив. Проілюструємо це прикладом:

Zwłokpogrzebicie, siebieskrzepcie,

Zszarpcie z rąk łańcuchy

*I swobodę chrztem ochrzciście
Nieprzyjaznej juchy!*

У 60-тих роках ХХ століття переклад «Заповіту» запропонував відомий дослідник М. Юрковський. На жаль, його спроба була не надто довершеною. Також намагався перекласти «Заповіт» й інший літературознавець, К. Кузик. Він занадто «відійшов» від оригіналу, привнісши у свій твір забагато образів. Позитивним вважається переклад «Заповіту», який здійснив Єжи Єнджеєвич. Т. Пачовський називає його одним із найдовершеніших серед решти перекладів.

*Kiedy umrę, prochy moje
Złóżcie do mogily,
Pośród stepu szerokiego
.....
Widać było, słyszać było,
Jak ryczy zuchwały.*

Великих відхилень від змісту оригіналу тут нема. Перекладачеві вдалося зберегти довершеність форми, поетики та ритміки оригіналу. У перекладі Єнджеєвича так звучать прикінцеві рядки:

*Pochowajcie mnie i wstańcie,
By skruszyć kajdany,
By krwią wrogów obmyć wolność
Ojczyzny kochanej—
I w potężnym gronie braci,
W gronie wolnym, nowym,
Wspominajci...*

До 120-річчя від дня уродин поета світ побачив черговий переклад, автором якого був Ф. Блотницький. Переклад досить вдалий. 1934 року К. Яворський добре передав польською мовою «Заповіт», зберіг докладно й оригінальну ритміку, і зміст.

Польські переклади «Заповіту» завершує П. Купрись :

*Kiedy umrę, pochowajcie
Na stoku mogiły –
Pośród stepu szerokiego
Ukrainy młej.*

Робимо висновок, «Заповіт» Тараса Шевченка був добре відомий полякам, віддавна мав заслужене пошанування.

За кількістю перекладів польською мовою він посідає першість серед усіх творів української літератури. Кожен із перекладачів по-своєму передавав настроєву тональність та образність першотвору.

Більш ніж півтора столітня історія «Заповіту» Тараса Шевченка в літературі, є яскравим підтвердженням неабиякої популярності цього поетичного дива. «Заповіт» польською мовою, як і його переклади іншими мовами народів світу, – свідчення того, що Тарас Шевченко створив масштабний твір.

Поезія Тараса Шевченка «Садок вишневий коло хати»

Вірш із циклу «В казематі», написаний 19 – 20 травня 1847 року, став одним із улюблених творів для читацької аудиторії. Першою його назвою був «Вечір». Твір побачив світ у 1859 р. Вірш має кілька автографів, зокрема: «Весенній вечір» (без дати), «Майський вечір» (датований 1858р.).

Коли «Садок вишневий коло хати» знаємо напам'ять, то це не означає, що знаємо цей твір: його треба не просто перечитувати, а прочитувати. Кожне таке прочитання буде лише спробою (франц. «essai», есе), бо «Садок вишневий...», інші класичні твори – це твори відкриті. До них ми йдемо, але ніколи не скажемо, що прийшли, що можемо зупинитись (подібно й перекладач: скільки б не працював над перекладом – весь час буде на стежці наближення до першотвору)[33, 3].

У поезії «Садок вишневий коло хати» філігранно відтворено картини українського весняного вечора. Потужність твору у життєрадісному

настроїта колоритності відтворення. Шевченко мріяв про селянина та його щасливе й гармонійне життя. Існують сім польських перекладавції напрочуд гармонійної поезії. До перекладачів належать: Павлин Свенціцький, Сидір Твердохліб, Чеслав Ястшембец-Козловський, Влодзімеж Борунський, Богдан Жиранік, Тадеуш Хрусцелевський та Євген Самохваленко.

Першимперекладавпоезію«Садоквишневийколохати»ПавлинСвенціцьк ий. Саме він писав твори польською та українською мовами і популяризував Тараса Шевченка, Марка Вовчка і Юрія Федьковича серед польських читачів. П. Свенціцький джерело матеріалу для своїх творів шукав з життя українського народу. Про це свідчать такі його твори, як «Катерина» і «Міщанка», оповідання та автобіографічні нариси. Примітним є нарис Свенціцького «Спогади скитальця» («Wspomienia wugnańca»). Це своєрідний спогад про його мандрівку українськими селами. «Із захопленням, – читаємо в нарисі, – одночасно дивився народ на мандрівника, який із далекого міста йшов між убогі села, панський одяг перемінив на сіряк, коні й віз на подорожню палицю. Духовний зв'язок знаходив між народом і тим, що бажав його пізнати». Далі згадано про Тараса Шевченка. Магічної сили слова віщого поета України, – пише Свенціцький, – скільки ж разів, читаючи селянам його твори, я бачив сльози ... Галя плакала зі зворушення, слухаючи вірші поета, старий Артем мовчав поважно, а коли я скінчив, стискав мене сердечно, дякуючи за радість, яку я йому справив». Описав із захопленням автор нарису вечір в Україні, зазначає, що схожий такий вечір описав геній-Шевченко. Подано вірш Шевченка «Садок вишневий коло хати» в оригіналі й перекладі. Зіставимо оригінал з маловідомим досі перекладом П.Свенціцького.

У Шевченка:

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,*

Співають ідучи дівчата,
 А матері вечерять ждуть.
 Сім'я вечера коло хати,
 Вечірня зіронька встає.
 Дочка вечерять подає,
 А мати хоче научати.
 Так соловейко не дає.
 Поклала мати коло хати
 Маленьких діточок своїх,
 Сама заснула коло їх.
 Затихло все...
 Тільки дівчата
 Та соловейко не затих .

УСВЕНЦІЦЬКОГО:

Wkoło chaty sad wiśniowy,
 Chrząszcze brzęczą nad wiśniami,
 Z pola wraca pług do domu,
 Dziewki idą ze śpiewami,
 Matka czeka cór z wieczerzą.
 Wieczerają koło chaty,
 Gwiazdy wschodzą na błękiecie.
 Córką znosi karm pożywną,
 Matka dawać chce nauki,
 Lecz przeszkadza śpiew słowika.
 Koło chaty czuła matka
 Do snu kładzie drobne dziatki,
 I zasypia sama przy nich.
 Milknie wszystko – tylko dźwięczy
 Śpiew słowika, głos dziewczęcy.

Як показує зіставлення текстів, П. Свенціцький намагався зберегти усі образи, іноді змінював окремі елементи, до прикладу, картину повернення з поля плугатарів передав за допомогою персоніфікації «Z pola wraca pług do domu». Восьмискладовий вірш добре передав ритміку оригінального твору. Перекладач відійшов від Шевченкового римування в двох останніх строфах. Ось такі незначні зауваження викликає порівняння текстів, хоч попри недоліки переклад Павлина Свенціцького заслуговує на схвалення.

Ще один польський переклад Шевченкового «Саду» зробив український поет Сидір Твердохліб. У 1913 році він переклав 30 поезій зі збірки поезій Т. Шевченка «Taras Szewczenko, Wiersze Wybrane». Серед цих поезій є і переклад вірша «Садок вишневий коло хати» під назвою «Wieczór». У вступній частині до збірки С. Твердохліб зауважив, що в передачі поезій Шевченка польською мовою єдиним його основним спрямуванням стала художня інтуїція. Іншими словами, Твердохліб по своєму перекладав Шевченкові поезії, відступаючи від точного перекладу, за що зазнавав справедливої критики. Процитуюмо перші дві строфи Твердохлібового перекладу:

*Wiśniowe sady wkoło chaty
Chrabąszczów słyhać senny mruk;
Już oracz do domu wiezie pług,
Wracają dziewczki z pól objaty,
A matki ojców patrzą z dróg.
Domowi siedzą koło chaty.
Wieczorna gwiazda wschodzi w mgle,
Wieczerzę córka z chaty śle,
A matka uczy małe skrzaty –
Gra słowik, malcom słuchać źle.*

У Твердохліба-перекладача немає точно переданих образів, він часто додає зайві слова, зумовлені потребою римування. Переклад Твердохліба –

це не найкращі його творчі досягнення. Йому треба більше працювати над точністю передачі змісту оригіналу.

Польського читача потшив Чеслав Ястшембец-Козловський, який ще в 30-х роках майстерно переклав низку поезій Т. Шевченка. Ч. Козловському належить 36 поезій Шевченка польською мовою. Пропонуємо переклад вірша, опублікований у 1936 році під назвою «Wiosennywieczór»:

*Wiśniowy sadek koło chatki,
Chrabąszczów nad wiśniami brzęk,
Powracających pługów szczęk,
Z wieczerzą już czekają matki,
Dziewczęcych piosnek słysząc dźwięk.
Wieczerzać siedli koło chatki;
Lśni gwiazdka skroś gałęzi splot*

Переклад Чеслава Ястшембця-Козловського досить наближений до оригіналу. Окремі застороги викликають присутні чоловічі рими замість жіночих. Однак пропонований переклад Ч. Ястшембця-Козловського заслуговує схвалення. Серед перекладачів Шевченкового «Садка...» доцільно виокремити також Влодзімежа Борунського. У 1952 році у перекладі Гелени Манкевич-Шанявської вийшов «Щоденник» Тараса Шевченка. Прикметно, що тут Влодзімеж Борунський подав польською мовою такі твори Шевченка, як «Доля», «Муза», «Слава», «Сон» і славнозвісний «Садок вишневий коло хати». Порівнюючи польські переклади згаданих Шевченкових поезій, які здійснив В. Борунський, з їх оригінальним текстом, робимо висновок, що перекладач переклав ці поезії досить поверзнево, пропускав окремі слова, не відзначався скурпульозністю та стислою передачею художніх прийомів Шевченка. Переклади В. Борунського нагадують переспіви. Подібний характер має і переклад поезії «Садок вишневий коло хати». Наводимо повний текст цього переспіву:

*Wiśniowy ogród rozspany
Dochaty przyłgnął.*

Żuki brzęczą...
Oracze ciągną spracowane
Wieśniacze pługi – a dziewczęta
Śpieszą do domu rozśpiewane.
Czekają swoi tam. Na niebie
Gwiazda wieczorna właśnie wstaje –
Córka kolację ci podaje,
Matka przemówić chce do ciebie,
Lecz szelma-słowik jej nie daje.
Matka maleństwa swe po głowie
Głaszcze, posłanie im szykuje
Przed chatą. Czule je całuje.

Попри неточності поезії Тараса Шевченка в переспівах Влодзімежа Борунського таки популяризували поетичну творчість відомого українського поета серед польського народу. Найповніше щодо змісту і ритміки оригіналові відповідає переклад, зроблений Богданом Жираніком, який переклав чималу кількість творів Шевченка. Процитуймо його переклад «Садок вишневий коло хати»:

Sadek wiśniowy koło chatki,
Chrabąszcze brzęczą nad wiśniami,
Oracze idą za pługami,
Śpiew słyhać z dala dziewczyn gładkich,
Czekają już z wieczerzą matki.
Siędą wieczerzać koło chatki,
Gwiazda wieczorna lśni nad gajem,
Córka wieczerzę już podaje.
Chce uczyć matka swą gromadkę,
Ano słowiczek ten nie daje.
Układała matka do snu dziatki,
Zasnęła z nimi wraz.

*Z tą chwilką Umilkło wszystko wokół...
Tylko Dziewczęta w sadzie koło chatki,
A i słowiczek ten – nie milkną.*

Наведений текст яскраво засвідчує творчий підхід Богдана Жираніка до оригіналу. У 1972 році в збірці Єжи Єнджеєвича під назвою «Taras Szewczenko, Poezje wybrane», поряд із польськими перекладами Б. Лепкого, Ч. Ястшембця-Козловського і Є. Литвинюка, буди також переклади Тадеуша Хрущелєвського (автора збірки «Łesia Ukrainka. Siedem strun»). Перекладений Хрущелєвським польською мовою вірш «Садок вишневий коло хати» викликає у слухача присмне відчуття. Ось як звучить фрагмент перекладу:

*Dziewczęta idąc pieśni wiodą.
Matki czekają już z wieczerzą.
Pokładła matka przed zagrodą
Do snu swych miłych dziątek grono.
I sama chyli skroń znużoną...
Wszystko ucicha – tylko młodość
I słowikowe pieśni dzwonią.*

У 1930 році Євгена Самохваленко назвав свій переклад «Wieczórna Ukrainie». Він звучить так:

*Wiśniowysad, opodalchata,
Chrabąszczy rozbrzęczony tan.
Oracze opuszczają łąn,
Dziewczęcy śpiew beztrosko wzlata,
Mateńki wszak czekają nań.
Jaśnieje zorza. Domownicy
Oblegli stół – wieczoru nimb,
Córuchna usługuje im,
Mateńka rada śnić w tęsknicy,
Lecz słowik wciąż przeszkadza w tym.*

*Pokładła matka wniebowzięta
Czeladki grono lubej swej,
Świat cały widząc w trosce tej,
Zapadła cisza, lecz dziewczęta
Ze słowikami wodzą rej.*

Наведені строфи доводять, що Євген Самохваленко реалістично відтворив оригінальний текст Шевченка, зберігаючи усі його образи і картини завдяки вдало підібраним прийомам. Поетичний реалізм є основною рисою перекладу Є. Самохваленка, українського поета, що живе в Польщі.

Вірші «Садок вишневий коло хати», «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами», «Заповіт», які стали народними піснями, не втрачають своєї вартості, свідчення чому є численні переклади іншими мовами, серед яких почесне місце належить і польським поетам-перекладачам.

ВИСНОВКИ

Майже двісті років незбагненна сила живого Шевченкового слова потужно вібрує, могутніми хвилями пронизуючи атмосферу, торкаючись найпотаємніших закутків шляхетних душ, дає імпульси до чину, активізує діяльність, що має найрізноманітніші вияви.

Ще за життя поета перекладали його твори іншими мовами. Вироблені теоретичні засади перекладу сприяли формуванню в шевченкознавстві – напрямку теорії та практики перекладу творів українського поета.

Першими перекладачами поезій Шевченка стали польські письменники. Про цегадує І. Франко у знаменитій розвідці «Каменярі. Український текст і польський переклад», де аналізує переклад вірша «Каменярі», який здійснив Сидір Твердохліб. Серед польських письменників, які ще у ХІХ ст. перекладали Шевченка, Франко виокремлює – В. Сирокомлю, Л. Совінського, А. Гожалчинського. «Спольщення» Шевченкових творів вже має свою довгу історію, але сторінки її заповнюють і сьогодні.

Шевченкознавчі студії в Польщі, переклади його поезій польською мовою прокреслюють кілька визначальних етапів. Із середини ХІХ століття польські літературознавці намагалися познайомити польського читача з поетичною спадщиною Тараса Шевченка. Першою монографією, котра була присвячена життю та творчості українського генія, стала праця Гвідо Баттаглії «Тарас Шевченко. Його життя та твори» (Львів, 1865). На межі ХІХ–ХХ ст. стали з'являтися також літературно-критичні, наукові праці

(О. Третяк «Про вплив Міцкевича на поезію Шевченка», численні розвідки відомого історика Фр. Равіти-Гавронського).

На сторіках часопису «Sioło», що впродовж 1866 – 1867 рр. виходив у Львові і навколо якого гуртувалися польські прогресивні сили, чи не найбільш популярним було ім'я саме Тараса Шевченка. Критики висловлювали тут оригінальні міркування про поета та його твори, чимало з яких постійно розміщувались тут українською мовою та в перекладах. Творчість українського поета розглядається в контексті великих польських романтиків, що віднаходили свою музу в народних джерелах, уміли відтворити найглибші і найболючіші почуття свого краю.

Уже в другій половині XIX ст. у польській літературно-критичній думці йшлося про світове значення творчості Шевченка, головню підносилися ті твори, де ідея єднання народів у боротьбі проти деспотизму була висловлена особливо яскраво.

У магістерському дослідженні різноаспектно простежується рецептивна та інтерпретаційна стратегія перших популяризаторів поезій Т. Шевченка польською мовою, зосереджується увага на їхньому перекладацькому та критичному доробку з акцентуванням на транслятологічних особливостях.

Докладно проаналізовано в історико-культурологічному, текстологічному та власне перекладознавчому аспекті польськомовну шевченкіану Л. Совінського, А. Гожалчинського, С. Грудзінського, С. Жеромського, Ф. Равіти-Гавронського, Е. Ожешко, С. Твердохліба, Б. Лепкого, Ч. Яшембець-Козловського. Ті принципи художнього перекладу, якими керувалися Л. Совінський, П. Свенціцький, С. Жеромський, Е. Ожешко, Ч. Яшембець-Козловський, Т. Шумський (докладне засвоєння мови оригіналу та вірна передача його змістоформи), дали належні результати, їхні транслятологічні версії відповідають оригіналові, добре сприймаються читачем, не втратили своєї актуальності і в наш час.

Шевченко— це не шаблонний текст, і перекладатидослівно буде неминучою катастрофою. Це доведено польськими перекладами. Шевченко –

це свого роду жива плазма слова, думки і почуття. І в цій плазмі дуже важко відділити слово від почуття, від настрою. Крім цього, суто специфічні українські явища, події, реалії, підтексти, а Шевченко в підтекстах дуже потужний. І навіть у тих перекладах, які загалом є дуже добрими знаходимо якісь неточні речі, хоч сам інколи зловживав буквалізмом. Шевченко як творець дає певний простір, натяки перекладачеві, як перекласти. Є звук, є динаміка, є образ. Тому Шевченко не завершений на цьому етапі.

Зазначимо, що перші переклади були орієнтовані насамперед на донесення основного змісту творів, і лише з часом почала зростати роль естетичного чинника, перекладачі намагалися донести авторський стиль, притаманний Шевченку. Скрупульозний зріз перекладацької майстерності на основі польськомовних «Заповіту» та «Садка вишневого коло хати» дає змогу відзначити ті версії, які своїми ансах найбільш відповідають оригіналові.

Отже, мовотворчість Тараса Шевченка становить різнобічний об'єкт полоністичних студій. Здійснювані дослідження мови творів Шевченка та їх перекладів польською мовою засвідчують геніальність текстів, які становлять джерело вивчення етнокультурних ознак української літературної мови в її часовому й просторовому вимірі. Дослідження проблеми «Шевченко і польський читач» в наш час не втрачає актуальності, об'єктивний її розгляд сприятиме взаємопорозумінню двох великих слов'янських народів, розвитку українсько-польських взаємин на платформі незалежних держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астаф'єв О. Твори Тараса Шевченка у перекладі Чеслава Ястшембця-Козловського / О. Астаф'єв // Слово і час. – 2013. – № 2. – С. 13 – 22.
2. Астаф'єв О. Містика художнього перекладу / О. Астаф'єв // Українська літературна газета. – 2014. – № 5. – С. 6 – 7.
3. Бондар Л. Феномен «Кобзаря» / Лариса Бондар // Дзвін. – 2005. – № 3. – С. 128 – 131.
4. Вєрвєс Г. Шевченко і польська культура / Григорій Вєрвєс // Шевченко і світ. Літературно-критичні статті. Збірник. – К. : Дніпро, 1989. – С. 9 – 46.
5. Гавеля Б. Тарас Шевченко і польський національний рух ХІХ ст. [Текст] / Б. Гавеля // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 5. – С. 44 – 48.
6. Гнатюк М. Шевченко і Гоцинський / М. П. Гнатюк // 36. пр. одинадцятої наук. шевченківської конф. / відп. ред. Є. П. Кирилюк ; АН УРСР, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1963. – С. 68–77.
7. Гошко О. Основи перекладу краєзнавчих реалій англійською мовою (на матеріалі Тараса Шевченка) / О. Гошко // Актуальні питання гуманітарних наук: Дрогобич, 2013. – В. 5. – С. 141 – 148.
8. Дзюба І. Явище європейського виміру / Іван Дзюба // День. – 2012. – № 198.
9. Зимомря М. Засвоєння доробку Тараса Шевченка у силовому полі німецькомовного культурного простору / М. Зимомря, І. Зимомря // Наукові записки. Серія: Літературознавство / Терноп. нац. пед. ун-т

- ім. В. Гнатюка ; [редкол.: М. П. Ткачук та ін.]. – Т., 2013. – Вип. 37. – С. 315–328.
10. Зимомря М. Поезія Т. Шевченка в інтерпретації Пьотра Куприся польською мовою : М. Зимомря, Х. Гаврилюк / Микола Зимомря // Літературознавство. – Тернопіль, 2013. – Вип. 37. – С. 272 – 285.
 11. Зимомря М. Художній світ Тараса Шевченка в інтерпретаційній парадигмі : модель засвоєння німецькою мовою / Микола Зимомря // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – Серія : Літературознавство. – Тернопіль, 2014. – Вип. 40. – С. 31 – 42.
 12. Зимомря М., Зимомря І., Жовтані Р. Відлуння. Світло поетичного світу Тараса Шевченка. – Ужгород, Дрогобич : Береза, 2014. – 654 с.
 13. Зорівчак Р. Англomовна поетична Шевченкіана – здобутки і сучасний стан / Роксолана Зорівчак // Дзвін. – 2014. – № 3. – С. 131 – 139.
 14. Зорівчак М. Англomовна поетична Шевченкіана (1868 – 2014) : стислий огляд / Роксолана Зорівчак // Слово і час. – 2014. – № 10. – С. 3 – 17.
 15. Козак С. Єжи Єнджеєвич та його «...родовід українського генія» / Стефан Козак // Шевченкознавчі та порівняльні студії. Статті. Розвідки. Лекції. – [голов. ред. Г. Скрипник; упоряд. Р. Радишевський] – ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ; Міжнародна асоціація українців; Міжнародна школа україністики НАНУ. – К., 2012. – С. 28 – 167.
 16. Кочур Г. Шевченко в польських перекладах / Г. Кочур // Література та переклад : Дослідження, рецензії, літературні портрети, інтерв'ю. – Київ : Смолоскип, 2008. – С. 229 – 230.
 17. Лесів Михайло. Поезія Тараса Шевченка у перекладі Петра Куприся. Łesiów Michał. Poezja Tarasa Szewczenki w tłumaczeniu Piotra Kuprysia / Переклад з польської мови: д-р Марія Борцюх // Тарас Шевченко.

- Кобзар / Переклад: Петро Купрись. TarasSzewczenko. Kobziarz. PrzekładPiotrKupryś, WydawnictwoKUL, Lwów–Lublin 2012. – С. 6–51.
18. Літературно-науковий вісник. – Т. XXXV. – Львів, 1906. – С. 508.
19. Ляхова Ж. Тарас Шевченко і Юзеф-Богдан Залеський: культурологічний контекст, перегуки / Жанна Ляхова // Слово і час. – 2003. – № 3. С. 43–55.
20. Мельник І. Перша галицька книга про Шевченка [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/19727>
21. Нахлік Є. Зигмунт Красінський і Юзеф-Богдан Зеленський у шевченковій рецепції / Є. Нахлік // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2004. – № 5. – С. 24–28.
22. Нахлік Є. Забутий польський прижиттєвий переклад Шевчекової автобіографії [Текст] / Є. Нахлік // Слово і час. – 2014. – № 8. – С. 16 – 18.
23. Новацький А., Новацька Д. Лірика Тараса Шевченка і його вклад у розвиток української мови / А. Новацький, Д. Новацька // Тарас Шевченко. Лірика. –Люблін, 2013.
24. Ощипок Н. «Українська школа» в польській літературі в рецензії Михайла Мочульського [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?client=opera&q&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8>
25. Павлюк М. До історії полеміки навколо ранніх польських перекладів з Шевченка / М. Павлюк // 36. пр. сімнадцятої наук. шевченківської конф. / відп. ред. Є. П. Кирилюк ; АН УРСР, Ін-т л-ри ім. Т. Шевченка. – К., 1970. – С. 221–247.
26. Пачовський Т. Перлина «Заповіт» Тараса Шевченка польською мовою / Теоктист Пачовський // Наша культура. – 1978. – №3 (239). – С. 1–3; «Заповіт» Тараса Шевченка польською мовою [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philology.knu.ua/files/library/polonist/24/24.pdf>.

- 27.Пачовський Т. Перлина Шевченкової лірики «Садок вишневий коло хати» в польських перекладах /Теоктист Пачовський // Наша культура. – 1981. – № 3 (275). –С. 5 – 6; Перлина Шевченкової лірики «Садок вишневий коло хати» в польських перекладах[електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://philology.knu.ua/files/library/polonist/24/25.pdf>.
- 28.Пачовський Т. Шевченко в польський перекладах 70 – 90-их років XIX ст. / Теоктист Пачовський // Збірник праць XII наукової Шевченківської конференції – К . – 1964.– С. 107 – 124.
- 29.Радишевський Р.Сучасна рецепція творчості Шевченка у Польщі [електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://philology.knu.ua/files/library/polonist/26/3.pdf>
- 30.Сербенська О. Перше повне польське видання поетичних творів Т. Шевченка / Олександра Сербенська // Слово Просвіти. – 2012. – Ч.14. – 5 – 11 квітня. – С. 5 – 6.
- 31.Сербенська О. З Україною і Шевченком у помислах та серці / Олександра Сербенська //Дзвін. – 2013. – №6. – С. 122 – 126.
- 32.Соболь В. Переклади поезії Шевченка в Польщі [електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://philology.knu.ua/files/library/polonist/24/11.pdf>
- 33.Содомора А.Шевченків садок і Франкове поле. Спроба прочитання / Андрій Содомора. – Львів : Апріорі, 2015. – 104 с.
- 34.Тарахан В. «Як умру, то поховайте...» (до історії перекладу «Заповіту» Тараса Шевченка) / В. Тарахан // Іноземні мови в навч. закл. – 2006. – № 3. – С. 97–109.
- 35.Фінкель О. «Заповіт» Т. Г.Шевченка в російський перекладах / Олександр Фінкель // Черноватий Л., Карабан В., Подміногін В., Кальниченко О., Радчук В. О. М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства: Збірка вибраних праць /

- Л. Черноватий, В. Карабан, В. Подміногін, О. Кальниченко, В. Радчук– Вінниця : Нова Книга, 2007. – С.408 – 424.
- 36.Франко І. Твори в двадцяти томах. – К. :Державне видавництво художньої літератури, 1955. – Т.XVIII. – 560 с.
- 37.Франко І. Сучасні польські поети // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 31. – Київ : Видавництво «Наукова думка», 1981. – 596 с.
- 38.Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. –Т. 48. – Київ:Видавництво «Наукова думка»,1986. – 768 с.
- 39.Франко І. Шевченко героєм польської революційної легенди [Текст]/ Іван Франко / І. Франко. Упор. М. Гнатюк. – Львів : Світ, 2005. – С. 111 – 144.
- 40.Франко І. Шевченко по-німецьки // Шевченкознавчі студії / Іван Франко ; упоряд. М. Гнатюк. - Л., 2005. – С. 348–352.
- 41.Харчук Р. Перше повне видання поезій Т. Шевченка польською мовою / Р. Харчук // Збірник праць XXXVII Всеукраїнської наукової шевченківської конференції.–Черкаси, 2009.–С. 476 – 478.
- 42.Шевченко Т. Кобзар/ Тарас Шевченко– Х. : ВД «Школа», 2014. – 576 с.
- 43.Шевченко Тарас. Кобзар. Переклад: Петро Купрись. Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś, Wydawnictwo KUL. – Lwów– Lublin, 2012. – 833 s.
- 44.Якімова А. До 145-річчя перших перекладів болгарською мовою творів Тараса Шевченка / АнтонінаЯкімова // Українознавство : науковий громадсько-політичний культурно-мистецький релігійно-філософський педагогічний журнал, 2009. – № 1. – С. 266 – 271.
- 45.Якубець М. Поетична творчість Тараса Шевченка в польських перекладах 1918 – 1974 рр. / М. Якубець // Шевченкіана Богдана Лепкого : Ювілейний науковий збірник [опрац. У.Скальська]. – Івано-Франківськ : Грань, 2008. – Кн. 2. – С. 328 – 333.

46. Якубовська-Кравчик К. Шевченківський тиртеїзм духу/
К. Якубовська-Кравчик // Україна. Тексти і контексти. Книга на
пошану професора Стефана Козака з нагоди Його ювілею
сімдесятиліття (за ред. В. Назарука, В. Соболя, В. Александровича). –
Варшава, 2007. –С. 239–248.
47. Battaglia Gwido: Taras Szewczenko, życie i pisma jego Napisał Gwido
baron Battaglia [електроннийресурс]. –
Режимдоступу:<http://io.ua/25014329p>
48. Gaszyńska-Magiera Małgorzata. Przekład literacki jako spotkanie
międzykulturowe / Małgorzata Gaszyńska-Magiera // Translatio i
literatura. Redakcja naukowa Anna KukułkaWojtasik. – Warszawa :
Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2011. – S. 137–144.
49. Eco Umberto. Doświadczenie przekładu / Umberto Eco // Teksty drugie. –
2006 [102]. – № 6. – S. 106–120.
50. Encyklopedia PWN „Wielkie biografie”. Pisarze, kompozytorzy, artyści. –
Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. – 816 s.
51. Jakóbiec M. Taras Szewczenko w setną rocznicę śmierci. –Warszawa,
1961. –S. 3 – 4.
52. Kasperski E. Narracje i symbole wyzwolenia. Słowacki – Szewczenko /
Dyskursy romantyków Norwid i inni. –Warszawa, 2003. – S. 491 – 495.
53. Lehr-Splawiński T. Ze spostrzeżeń nad językiem Szewczenki / Zbiór
«Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver. Samsoni Editore». –
Roma, 1962. –S.405 – 411.
54. Łesiów Michał. Poezja Tarasa Szewczenki w tłumaczeniu Piotra Kuprysia
/ Michał Łesiów // Taras Szewczenko. Kobziarz. W tłumaczeniu Piotra
Kuprysia. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008 – S. 7 – 31.
55. Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440 – 2005. Antologia. Wybór i
opracowanie Edward Balcerzan, Ewa Rajewska. – Poznań, 2007. – 558 s.
56. Translatio i literatura. Redakcja naukowa Anna Kukułka-Wojtasik. –
Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2011. – 426 s.

57. Urbanek Dorota. Dialektyka przekładu / Dorota Urbanek. – Warszawa, 2011. – 202 s.
58. Współczesne teorie przekładu. Antologia / Red. Piotr Bukowski, Magda Heydel. – Kraków: Wydawnictwo «Znak», 2009. – 484 s.